

REVISIÓ DELS PRIMERS DIPLOMES DE CARLEMANY
PER ALS COMTATS CATALANS

*A REASSESSMENT OF CHARLEMAGNE'S FIRST DIPLOMAS
FOR THE CATALAN COUNTIES*

GASPAR FELIU
Universitat de Barcelona - Institut d'Estudis Catalans
<https://orcid.org/0000-0002-9191-0119>

Resum: En la seva publicació *Els Diplomes carolingis a Catalunya*, Ramon d'Abadal publicà la refecció de dos documents de Carlemany perduts, un per als *hispani* i l'altre per als barcelonins. Aquest article revisa les fonts utilitzades i els paràgrafs escollits per Abadal, examina la seva coherència amb les fonts conegudes i proposa una nova refecció, en part diferent.

Paraules clau: Catalunya; alta edat mitjana; hispans; documentació.

Abstract: In his work *Els Diplomes carolingis a Catalunya*, Ramon d'Abadal published the reconstruction of two lost charters of Charlemagne, one for the *hispani* and the other for the inhabitants of Barcelona. This article revises the sources used and the paragraphs chosen by Abadal, examines their coherence with known sources and puts forward a new, partially different reconstruction.

Keywords: Catalonia; early middle ages; *hispani*; charters.

SUMARI

1. Introducció.– 2. Els documents bàsics per a la refecció dels capitulars de Carlemany.– 3. Nova proposta per als documents perduts de Carlemany.– 4. Les dues propostes de refecció dels capitulars de Carlemany.– 4.1. La refecció d'Abadal.– 4.2. Crítica a la refecció d'Abadal.– 4.3. Nova proposta de refecció del document de Carlemany sobre els *Hispani*.– 5. El capitular de Carlemany per als barcelonins.– 6. Conclusions.– 7. Bibliografia citada.

1. INTRODUCCIÓ

Arribada al final la tasca ingent de la publicació de tota la documentació catalana o referent a Catalunya anterior a l'any mil gràcies a la iniciativa i l'esforç de Ramon d'Abadal i d'una llarga corrua de col·laboradors entre els quals, treballador d'última hora, tinc l'immerescut honor de ser-hi comptat, crec que el millor homenatge al fundador i a l'obra, és utilitzar-la

i si cal plantejar noves hipòtesis o aclariments en els aspectes que puguin generar dubtes¹.

En l'apartat "Apèndixs" de la seva magna obra *Els Diplomes Carolingis a Catalunya*, Ramon d'Abadal publica dos documents de Carlemany refets a partir de dues actes posteriors, els capitulars de Lluís el Pietós de primer de gener de 815 i el de Carles el Calb d'11 de juny de 844². A primera vista sorprèn que Abadal publicués en apèndix uns documents tan importants; la raó, com el mateix Abadal explica en la introducció de l'obra és l'ampliació del seu projecte inicial de publicar els preceptes carolingis referents a Catalunya afegint-hi també els capitulars i alguns altres documents rellevants³. Encara que Abadal no ho diu explícitament, aquesta ampliació és responsable del canvi de nom de la seva obra: els preceptes del projecte inicial es convertiren l'hora de la publicació en diplomes, un terme d'abast més ampli, que comprèn a la vegada preceptes i altres documents; crec que va ser una decisió molt important⁴.

En el present article revisaré les propostes de Ramon d'Abadal sobre els capitulars perduts de Carlemany per als *hispani* i per als barcelonins i presentaré noves hipòtesis sobre el seu contingut. Cal començar per dir que d'aquests dos capitulars de Carlemany n'hi ha prou rastre en els documents dels seus successors, de manera que no es pot dubtar gens de la seva existència; una altra cosa és la proposta que Abadal fa del seu contingut, que em sembla revisable en alguns aspectes.

2. ELS DOCUMENTS BÀSICS PER A LA REFECCIÓ DELS CAPITULARS DE CARLEMANY

Com ja he dit, els dos documents refets per Abadal dels capitulars de Carlemany per als *hispani* i per als barcelonins com també la nova proposta que presentaré més endavant, es basen sobretot en el document de Lluís el Pie-

---

¹ He d'agrair als col·legues i amics Josep M. Salrach, Ignasi J. Baiges i Tomàs de Montagut les observacions i correccions sobre el text; evidentment els errors que hi pugui haver són de la meua exclusiva responsabilitat. Per a Ramon d'Abadal i la *Catalunya Carolingia* es poden veure els treballs recents de Salrach 2020; FelIU 2020, 2022.

² Abadal 1926-1952, Ap. I, pp. 412-414, datat [vers 780]; Ap. II, pp. 415-416 datat [vers 801]; Ap. III, pp. 417-419, de 1 de gener de 815; i Ap. V, pp. 422-425, d'11 de juny de 844; ell mateix hi fa referència en tractar del règim dels hispanos: 1986, pp. 232-238.

³ Abadal 1926-1952, p. XXXVIII.

⁴ A més dels capitulars publica la carta Carles el Calb als barcelonins, (*ibidem*, Ap. VIII, pp. 494-495 [872]); una butlla papal (*ibidem*, Ap. IX pp. 436-437, de 18 d'agost de 878); una ordre de Carles el Calb manant que els clergues siguin jutjats només pels bisbes (*ibidem*, Ap. X, pp. 438-440 de 6 de juny de 899); la carta d'Hug Capet al comte Borrell (*ibidem*, Ap. XI, p. 441, de [principis de 988]); un judici que aclareix aspectes del règim dels hispanos (*ibidem*, Ap. XII, pp. 442-444, d'11 de setembre de 834), i la carta de fermança (o de poblament) atorgada pel comte Berenguer Ramon I als barcelonins, ja l'any 1025 (*ibidem*, Ap. XIII, pp. 445-447, de 8 de gener de 1025).

tós de l'any 815 i en el de Carles el Calb de 844, actes tots dos que fan constar la seva dependència respecte als documents de Carlemany i que d'altra banda estan estretament relacionats; a la vegada però l'un i l'altre contenen afegits propis i com a mínim el de Lluís el Pietós està afectat per canvis posteriors.

Per tot plegat, començaré confrontant els dos documents, dividits en paràgrafs, seguint l'exemple d'Abadal, que numerà entre claudàtors els principals apartats de l'un i l'altre, tot i que no sembla haver treballat els dos documents alhora, de manera que la numeració no resulta prou paral·lela. Per la meua part, he respectat la numeració publicada i he confrontat els dos documents a la taula 1, amb alguns afegits: he avantposat "A" als números del document de 815 i "B" als de 844; he afegit una subdivisió en lletres minúscules quan els apartats originals eren massa llargs o seguien un ordre diferent en cadascun dels documents o simplement m'interessava subdividir-los de cara a l'explicació, i he creat un apartat [0] pel paràgraf inicial que Abadal no va numerar. A més d'això, he posat en cursiva les frases que figuren pràcticament iguals en els dos documents i en alguns casos he modificat els signes de puntuació amb la finalitat de fer més entenedor el text. El resultat de tot plegat es pot veure en la taula següent.

Taula 1. Semblances i diferències entre els documents de Lluís el Pietós (815) i Carles el Calb (844)⁵

LLUÍS EL PIETÓS	CARLES EL CALB
<p>AQUISGRÀ, 1 DE GENER DE 815</p> <p>In nomine Domini Dei et salvatoris nostri Jesu Christi. Hludowicus, divina ordinante providentia, imperator augustus,</p> <p>[A0a] <i>omnibus fidelibus sanctae Dei Ecclesiae ac nostris, presentibus scilicet et futuris, partibus Aquitaniae, Septimaniae, Provinciae et Hispaniae consistentibus.</i></p>	<p>SANT SERNI DE TOLOSA, 11 DE JUNY 844</p> <p>In nomine sancte et individue Trinitatis. Karolus gratia Dei rex.</p> <p>[B0a] Si enim ea que ob utilitatem Sancte Dei Ecclesie imperialibus edictis sunt constituta, magnificentie nostre conservatione denuo instituentes corroboramus, ad diuturnam prosperamque regni a Deo nobis collati stabilitatem id ipsum adtinere non dubitamus, quin etiam ad capescendam eterne felicitatis beatitudinem profuturum nobis liquido credimus.</p> <p>[B0b] Itaque notum sit <i>omnium sancte Dei Ecclesie fidelium atque nostrorum, presencium scilicet et futurorum, partibus Aquitaniae, Septimanie sive Ispanie consistentium</i> magnitudini, quia progenitorum nostrorum, magnum</p>

⁵ *Ibidem*, Ap. III, pp. 417-419, d'1 de gener de 815; i Ap. V, pp. 422-425, d'11 de juny de 844.

[A0b] Sicut nullius vestrum notitiam effugisse putamus, qualiter aliqui homines propter iniquam oppressionem et *crudelissimum jugum, quod eorum cervicibus inimicissima christianitati gens Sarracenorum imposuit*, relictis propriis habitationibus et facultatibus quae ad eos hereditario jure pertinebant, de partibus Hispaniae ad nos confugerunt, et in Septimania atque in ea portione Hispaniae quae a nostris marchionibus in solitudinem redacta fuit, sese ad habitandum contulerunt, et a *Sarracenorum potestate se subtrahentes nostro dominio libera et prompta voluntate se subdiderunt*,

[A0c] ita ad omnium vestrum notitiam pervenire volumus *quod eosdem homines sub protectione et defensione nostra receptos in libertate conservare decrevimus*.

[A1a] *Eo videlicet modo, ut sicut caeteri liberi homines cum comite suo in exercitum pergant, et in marcha nostra juxta rationabilem ejusdem comitis ordinationem adque admonitionem explorationes et excubias, quod usitato vocabulo wactas dicunt, facere non negligant, et missis nostris aut filii nostri quos pro rerum oportunitate illas in partes miserimus, aut legatis qui de partibus Hispaniae ad nos transmissi fuerint, paratas faciant et ad subvectionem eorum veredos donent*.

siquidem hortodoxorumque imperatorum avi videlicet nostri Karoli, seu genitoris nostri augusti Ludowici auctoritatem imitantes, Gotos sive Ispanos intra Barchinonam famosi nominis civitatem vel Terracium castellum quohabitanes simul cum his omnibus qui infra eundem comitatum Barchinonam Hispani extra civitatem quoque consistunt, [B0c] *quorum progenitores crudelissimum jugum inimicissima christiani nominis gentis Sarracenorum evitantes*, ad eos fecere confugium et eandem civitatem illorum magnipotencie libenter condonarunt seu tradiderunt et *ab eorundem Sarracenorum potestate se subtrahentes eorum nostroque [dominio] libera et prompta voluntate se subjecerunt*,

[B0d] complacuit mansuetudini nostre *sub immunitatis tuitione defensionisque munimine benigne suscipere ac retinere* et quohabitationem seu necessitatibus eorum oportunitate auxilium, sicut ab illis progenitoribus eorum et ipsis constat per imperialium apicum sanctione[m] concessum clementer conferre quatenus quoque nostra regalis conservatio constructa atque innovatio in eorum bene gestis operibus exaltatione Ecclesie precioso Christi sanguine redempte eministret augmentum et animabus eorum ac nostre proficiat semper in emolumentum.

[B1a] Igitur sicut dictum est, ad omnium vestrum notitiam pervenire volumus quia eodem homines sub protectione et *defensione nostra denuo receptos* sicut in unitate fidei, sic etiam in unanimitate pacis et dilectionis, conservare decrevimus,

[B1b] *eo videlicet modo ut sicut ceteri Franci homines cum comite suo in exercitum pergant, et in marcha nostra juxta rationabilem ejusdem comitis ordinationem atque admonitionem explorationes et excubias, quod usitato vocabulo guaitas dicunt, facere non negligant et missis nostris quos pro rerum oportunitate illas in partes miserimus aut legatis qui de partibus Hyspanie ad nos transmissi fuerint, paratas faciant et ad subvectionem eorum veredos donent*, ipsi videlicet et illi quorum progenitoribus temporibus avi nostri Karoli id ipsum facere institutum fuit.

[A1b] *Alius vero census ab eis neque a comite neque a junioribus ministerialibus ejus exigatur.*

[A2a] *Ipsi vero pro majoribus causis, sicut sunt homicidia, raptus, incendia,*

[A2b] *depraedationes, membrorum amputationes, furta, latrocinia, alienarum rerum invasiones et undecunque a vicino suo aut criminaliter aut civiliter fuerit accusatus et ad placitum venire jussus, ad comitis sui mallum omnimodis venire non recuset.*

[A2c] *Ceteras vero minores causas more suo, sicut hactenus fecisse noscuntur, inter se mutuo definire non prohibeantur.*

[A3a] *Et si quispiam eorum in partem quam ille ad habitandum sibi occupaverat alios homines undecunque venientes adtraxerit et secum in portione sua, quam adprisionem vocant, habitare fecerit, utatur illorum servitio absque alicujus contradictione vel impedimento,*

[A3b] *et liceat illi eos distringere ad justicias faciendas quales inter se definire possunt. Cetera vero judicia, id est, criminales actiones, ad examen comitis reserventur.*

[A4] *Et si aliquis ex his hominibus qui ab eorum aliquo adtractus est et in sua portione conlocatus locum reliquerit, locus tamen qui relictus est a dominio illius qui eum prius tenebat non recedat.*

[B1c] *Si autem hi qui veredos acceperint reddere eos neclixerint ac eorum interveniente negligentia perditu seu mortui fuerint, secundum legem Francorum eis quorum fuerint sine dilatione restituantur vel restaurentur.*

[B2] *[Alius] vero census, id est nec paschualia in eorum terminis vel eorum villis, nec thelonea infra comitatum in quo consistunt, nec aliqua quelibet redibitio neque a comite, neque a junioribus aut ministeriales ejus, deinceps ab illis ullatenus exigatur.*

[B3a] *Et nisi pro tribus criminalibus actionibus, id est homicidio, rapto et incendio,*

[B3b] *nec ipsi nec eorum homines a quolibet comite aut ministro judicarie potestatis ullo modo judicentur aut distringantur,*

[B3c] *sed liceat ipsis secundum eorum legem de aliis [omnibus] judicia terminare et preter hec tria et de se et de eorum hominibus secundum propriam legem omnia mutuo definire.*

[B4] *Et si quispiam eorum in partem quam ille ad habitandum sibi excoluit alios homines de aliis generationibus venientes adtraxerit et secum in portione sua, quam aprisiones vocant, habitare fecerit, utatur illorum servitio absque alicujus contradictionis vel impedimento.*

[B5] *Et si aliquis ex ipsis hominibus qui ab eorum aliquo adtractus est in sua portione collocatus, alium, id est comitis vel vicecomitis aut vicarii aut cujuslibet hominis senioraticum elegerit, liberam habeat licentiam abeundi; verumtamen ex his que possidet, nichil habeat nichilque secum ferat, et omnia in dominium et potestatem prioris senioris plenissime revertantur.*

[B6] *Placuit etiam nobis illis concedere ut quicquid de heremi squalore in quolibet comitatu ad cultum frugum traxerint aut deinceps infra eorum aprisiones excolere potuerint, integerrime teneant atque possideant; servitia tamen regalia infra comitatum in quo consistunt faciant.*

[B7] *Et omnes possessiones sive aprisiones inter se vendere, concambiare seu donare posterisque relinquere omnimodo liceat, et si filios aut nepotes non habuerint, juxta lege eorum alii ipsorum propinqui illi hereditando*

[A5] *Quod si illi propter lenitatem et mansuetudinem comitis sui eidem comiti honoris et obsequii gratia quippiam de rebus suis exhibuerint, non hoc eis pro tributo vel censu aliquo computetur; aut comes ille vel successores ejus hoc in consuetudinem praesumat, neque eos sibi vel hominibus suis aut mansionaticos parare aut veredos dare ullum censum vel tributum aut obsequium, praeter id quod jam superius comprehensum est, praestare cogant. Sed liceat tam istis Hispanis qui praesenti tempore in praedictis locis resident, quam his qui adhuc ad nostram fidem de iniquorum potestate fugiundo confluxerint et in desertis atque in incultis locis per nostram vel comitis nostri licentiam concedentes aedificia fecerint et agros incoluerint, juxta supradictum modum sub nostra defensione atque protectione in libertate residere et nobis ea quae superius diximus tam cum comite suo quam cum missis ejus pro temporum opportunitate alacriter atque fideliter exhibere.*

[A6] *Noverint tamen iidem Hispani sibi licentiam a nobis esse concessam, ut se in vassaticum comitibus nostris more solito commendent; et si beneficium aliquod quisquam eorum ab eo cui se commendavit fuerit consecutus, sciat se de illo tale obsequium seniori suo exhibere debere quale nostrates homines de simili beneficio senioribus suis exhibere solent.*

[A7] *Idcirco has nostrae auctoritatis litteras eis dare decrevimus, per quas decernimus atque jubemus ut haec nostrae liberalitatis et mansuetudinis constitutio erga illos tenore perpetuo ab omnibus fidelibus sanctae Dei Ecclesiae et nostris inviolabiliter conservetur. Cujus constitutionis in unaquaque civitate*

succedant, ita videlicet ut quicumque successerint, servitia superius memorata persolvere non contemnunt.

[B8a] *Simul etiam precipientes injungimus ut nullus homo de sepe memoratis eorum apprisionibus vel villis, cum propriis terminis propriisque earum finibus vel adjacentibus, injustam inquietudinem illis inferre presumat aut aliquam minorationem contra legem facere audeat, sed liceat eis ipsas res cum tranquillitate pacis tenere et possidere*

[B8b] *et secundum antiquam consuetudinem ubique pascua habere ac ligna cedere et aquarum ductus pro suis necessitatibus ubicumque pervenire potuerint, nemine contradicente, juxta priscum morem semper deducere.*

[B9] *Si autem illi propter lenitatem et mansuetudinem comitis sui, eidem comiti, honoris et obsequii gratia, quippiam de rebus suis exhibuerint, non hoc eis pro tributo vel censu aliquo computetur; neque comes ille aut successores ejus hoc in consuetudinem venire presumat, neque eos sibi vel hominibus suis aut mansionaticos parare aut veredos dare aut ullum censum vel tributum aut servicium, praeter id quod jam superius comprehensum est, prestare cogat, sed liceat tam histis Hispanis, qui presenti tempore in predictis locis resident quam his qui adhuc ad nostram fidem de iniquorum potestate fugiundo confluxerint, et in desertis atque in incultis locis per nostram vel comitis nostri licentiam concedentes aedificia fecerint et agros incoluerint, juxta supradictum modum sub nostra defensione atque protectione in libertate fidei et pacis tranquillitate residere; et nobis ea quae superius diximus tam cum comite suo quam cum missis ejus pro tempor[is] oportunitate alacriter atque fideliter exhibere.*

[B10a] *Noverint preterea idem Spani sibi licentiam a nobis esse concessam ut se in vassaticum comitis nostri sicut alii Franci homines commendent et si aliquod beneficium quisquam eorum ab eo cui se commendavit fuerit consecutus, sciat se de illo tale obsequium seniori suo exhibere debere quale nostrates homines de simili beneficio senioribus suis exhibere solent.*

ubi praedicti Hispani habitare noscuntur, tres descriptiones esse volumus: unam quam episcopus ipsius civitatis habeat, et alteram quam comes, et tertiam ipsi Hispani qui in eodem loco conversantur. Exemplar vero earum in archivo palatii nostri censuimus reponendum, ut ex illius inspectione, si quando, ut fieri solet, aut ipsi se reclamaverint aut comes vel quislibet alter contra eos causam habuerit, definitivo litis fieri possit.

[A8] Hanc quippe constitutionem, ut per diuturna tempora a *fidelibus sanctae Dei Ecclesiae et nostris et verius credatur et diligentius conservetur; manu propria subscripsimus et anuli nostri impressione signare iussimus.*

Signum domni Hludowici serenissimi imperatoris.
Durandus diaconus ad vicem Helisachar recognovit.

Datum kalendas januarias, anno Christo propitio primo imperii domni Hludowici piissimi augusti, indictione VIII. Actum Aquisgrani palatio regio, in Dei nomine feliciter. Amen.

[B10b] Ut autem he nostre regalis auctoritatis littere erga eosdem Hispanos tenore perpetuo *ab omnibus fidelibus sancte Dei Ecclesie et nostris inviolabiliter conserventur; manu propria nostra eas subter firmavimus et anuli nostri impressione signari decrevimus.*

Signum (*Monograma*) Karoli gloriosi regis.
[Deomarus] notarius ad vice[m] Hludovici recognovit.

Data [III] idus junii anno VIII regnante Karolo glorioso rege. Actum in monasterio Sancti Saturnini prope Tolosam, in Dei nomine feliciter. Amen.

Encara que els documents tenen destinataris diferents, com es pot veure en les parts en cursiva, contenen moltes repeticions, algunes de les quals Carles el Calb podia haver copiat del document del seu pare però altres provenen segurament del text perdut de Carlemany: sembla que només aquest podia dir *missis nostris aut filii nostri* [A1a, B1b]⁶. En el cas del capitular de Carles hi ha més referències i més explícites a Carlemany: *avi videlicet nostri Karoli seu genitoris nostri augusti Ludowici* [B0b], i *temporibus avi nostri Karoli [...] institutum fuit* [B1c].

Cal fer notar però que el document de Lluís el Pietós va ser objecte d'una manipulació posterior en un intent de reduir el camp d'aplicació de la justícia senyorial en favor de la comtal (apartats [A2a-c i A3b]): el document de Carles sembla més fidel als textos antics, segurament de Carlemany, pel que

⁶ En aquest moment Lluís tenia dos fills majors d'edat, l'hereu Lotari, nascut l'any 795, i Pipí, nascut el 797, però a més que s'hauria referit a ells com a *filiorum notrorum*, el 815 tenien dinou i disset anys respectivament; cert que Pipí havia estat nomenat rei d'Aquitània uns mesos abans, però no fou coronat fins a l'any 817, el mateix any que Lotari fou proclamat coemperador. No sembla doncs que cap dels dos pogués tenir cap funció de govern el primer de gener de 815, moment de l'emissió del document.

fa a la limitació de la justícia comtal a les tres causes o crims majors, homicidi, rapte i incendi [B3a i b], així com en el manteniment del codi legal i els costums dels *hispani* per la resta de causes judicials [B3c]⁷. En canvi, el manipulador del document de Lluís afegeix als crims reservats a la justícia comtal els saqueigs i destruccions, les amputacions de membres, els robatoris de tota classe i l'ocupació de béns d'altri [A2b], amb l'afegit que qui sigui acusat civilment o criminalment no pot excusar la seva compareixença davant del tribunal comtal. Col·loca a continuació el dret a resoldre les causes menors segons costum i per acord, obviant qualsevol referència a la llei [A2c] i després d'un paràgraf sobre els drets dels apriadors damunt les persones que atraguessin a la seva terra [A3a] esmenta el dret del senyor a jutjar-los [A3b] amb paraules semblants a [B3b] i clou repetint la reserva de la justícia criminal al tribunal comtal⁸. En comentar aquest punt, Abadal considera que Lluís el Pietós renovà el capítol referent a l'administració de justícia i que Carles el Calb tornà a la redacció primigènia de Carlemany⁹; a més a més que resulta estrany que Carles el Calb deixés de banda disposicions del seu pare, a parer meu el desgavell que mostra en aquest apartat el text de Lluís el Pietós s'ha d'atribuir a una interpolació posterior i més aviat barroera. Tornaré sobre aquest punt més endavant.

Abadal en la introducció general als capitulars i també en la introducció a alguns dels documents fa un estudi detallat i precís de cadascun d'ells¹⁰. D'altra banda altres documents d'entre 815 i 844 prenen també importància per a la qüestió que ens ocupa; el principal és sens dubte l'apèndix IV¹¹, que s'ha de considerar com un complement al capitular de l'any 815, atès que resol les queixes dels *hispani minores* contra els *hispani majores* i fixa definitivament el règim dels hispanos en tres categories, les dues citades i la dels homes lliures arribats igualment d'*Hispania* que s'havien encomanat a comtes o fidels del monarca o dels mateixos comtes i havien obtinguts d'aquests terres per conrear. Cap al final aquest document esmenta que una còpia d'ell serà tramesa a cada comtat i una altra a l'arxiu del palau reial, frase que esmena la corresponent del document de 815, que, sense referir-se als comtats, manava que n'hi hagués a cada ciutat tres còpies, una per al bisbe, una altra per al comte i la tercera per als hispanos, a més de la còpia al palau reial [A7].

⁷ De fet el paràgraf conté dos aspectes: el dret a usar la llei pròpia i el dret dels *hispani majores* a jutjar els seus homes (dependents).

⁸ La frase és semblant a la utilitzada per Carles el Calb, però obviant la menció dels tres crims clàssics.

⁹ Abadal 1926-1952, p. 403.

¹⁰ *Ibidem*, pp. 399-411.

¹¹ *Ibidem*, pp. 420-421, de 10 de febrer de 816.

Un punt de discussió important és l'origen dels textos del document de 844. Com diu Abadal, tradicionalment es considerava una confirmació del document de Lluís el Pietós, amb modificacions i complements al seu text¹²; Abadal però, sense negar que es tracta de dos documents relacionats, posa l'èmfasi en la diferència entre el capitular de Lluís, dirigit a tots els hispans, i el de Carles el Calb, restringit als gots i hispans de la ciutat de Barcelona i el castell de Terrassa així com als hispans de la resta del comtat¹³; i assenyala que el capitular de Carles el Calb no és un text unitari, sinó una barreja de les disposicions de Carlemany sobre els barcelonins i de les disposicions del mateix Carlemany i també de Lluís sobre el règim dels hispans. No em sembla però que el text resultant no sigui unitari: Carles el Calb concentra en un sol document tot allò que regia la vida dels habitants del comtat de Barcelona i per això referma les disposicions anteriors, en alguns casos amb una redacció nova d'estil més aviat ampul·lós, a la vegada que ofereix explicacions, ampliacions i afegits a alguns dels apartats, així com aspectes nous que en part es poden relacionar amb l'Ap. IV i potser també amb documents anteriors perduts (apartats [Bc1, B2, B7, i B8a]).

3. NOVA PROPOSTA PER ALS DOCUMENTS PERDUTS DE CARLEMANY

Precisament és la inclusió per part d'Abadal dels apartats del capitular de Carles el Calb que detallen el règim dels hispans el que em porta a presentar una nova proposta més austera, a la vegada que amb algun apartat afegit. La meva hipòtesi és que Carlemany va legislar les línies bàsiques de l'acolliment dels hispans a les terres abandonades de Septimània, però que després van anar sorgint problemes, deguts sobretot a l'augment de la immigració, els canvis en la propietat i les relacions dels hispans amb els habitants anteriors i les autoritats locals, qüestions que es van anar resolent sobre la marxa; de fet un primer pas el donà el mateix Carlemany quan ordenà al seu fill Lluís que *hordinare faciat quomodo aut qualiter ipsi Iispani vivere debeant*¹⁴.

¹² *Ibidem*, pp. 399-400.

¹³ *Ibidem*, Ap. V, pp. 422-425, d'11 de juny de 844. Abadal interpreta que "gots" es refereix als habitants del comtat en temps de Carlemany i "hispans" als sobrevinguts després de l'alliberament, però això encaixa malament amb la idea que el document primigeni de Carlemany va ser fet immediatament després del lliurament de la ciutat (de fet es tracta segurament del pacte que segellava el pas de Barcelona al domini franc); em sembla que "gots" es podia referir més aviat al grup dirigent i "hispans" a la resta de la població, d'origen hispano-romà; a no ser que fos simplement la manera que tenia la cort franca d'incloure tots els habitants, sense diferència d'ètnies.

¹⁴ *Ibidem*, Part. II, pp. 312-314, precepte de Carlemany emès a Aquisgrà el 2 d'abril de 812, adreçat als comtes de Septimània i Catalunya davant la queixa d'un nombrós grup d'hispans.

4. LES DUES HIPÒTESIS DE REFECCIÓ DEL CAPITULAR DELS *HISPANI*

Amb la finalitat de facilitar el seguiment de l'explicació, la taula 2 conté confrontades la refecció d'Abadal (apèndix I)¹⁵ i la proposta que presento:

Taula 2

APÈNDIX I	PROPOSTA
<p>[Carolus gratia Dei rex Francorum et Langobardorum ac patricium Romanorum] omnibus fidelibus sanctae Dei Ecclesiae ac nostris, praesentibus scilicet et futuris, partibus Aquitaniae, Septimaniae [et] Provinciae consistentibus. Sicut nullius vestrum notitiam effugisse putamus, qualiter aliqui homines propter iniquam oppressionem et crudelissimum jugum, quod eorum cervicibus inimicissima christianitati gens Sarracenorum imposuit, relictis propriis habitationibus et facultatibus quae ad eos hereditario jure pertinebant, de partibus Hispaniae ad nos confugerunt et in Septimania sese ad habitandum contulerunt et a Sarracenorum potestate se subtrahentes nostro dominio libera et prompta voluntate se subdiderunt,</p> <p>[1] Placuit etiam nobis illis concedere ut quicquid de heremi squalore in quolibet comitatu ad cultum frugum traxerint aut deinceps infra eorum aprisiones excolere potuerint, integerrime teneant atque possideant; servitia tamen regalia infra comitatum in quo consistunt faciant.</p> <p>[2] Et omnes possessiones sive aprisiones inter se vendere, concambiare seu donare posterisque relinquere omnimodo liceat, et si filios aut nepotes non habuerint, juxta lege eorum alii ipsorum propinqui illi hereditando succedant, ita videlicet ut quicumque successerint, servitia superius memorata persolvere non contemnant.</p> <p>[3] Simul etiam precipientes injungimus</p>	<p>[Carolus gratia Dei rex Francorum et Langobardorum ac patricium Romanorum] omnibus fidelibus sanctae Dei Ecclesiae ac nostris, praesentibus scilicet et futuris, partibus Aquitaniae, Septimaniae [et] Provinciae consistentibus. Sicut nullius vestrum notitiam effugisse putamus, qualiter aliqui homines propter iniquam oppressionem et crudelissimum jugum, quod eorum cervicibus inimicissima christianitati gens Sarracenorum imposuit, relictis propriis habitationibus et facultatibus quae ad eos hereditario jure pertinebant, de partibus Hispaniae ad nos confugerunt et in Septimania sese ad habitandum contulerunt et a Sarracenorum potestate se subtrahentes nostro dominio libera et prompta voluntate se subdiderunt,</p> <p>[B6] Placuit etiam nobis illis concedere ut quicquid de heremi squalore in quolibet comitatu ad cultum frugum traxerint aut deinceps infra eorum aprisiones excolere potuerint, integerrime teneant atque possideant; servitia tamen regalia infra comitatum in quo consistunt faciant.</p> <p>[A1a] Eo videlicet modo, ut sicut caeteri liberi homines cum comite suo in exercitum pergant, et in marcha nostra juxta rationabilem ejusdem comitis ordinationem adque admonitionem explorationes et excubias, quod usitato vocabulo wactas dicunt, facere non negligant, et missis nostris aut filii nostri, quos pro rerum oportunitate illas in partes miserimus, aut legatis qui de partibus Hispaniae ad nos transmissi fuerint, paratas faciant et ad subvectionem eorum veredos donent.</p> <p>[B7] Et omnes possessiones sive aprisiones inter se [...] concambiare seu donare posterisque relinquere omnimodo liceat</p>

¹⁵ *Ibidem*, Ap. I, pp. 412-414.

ut nullus homo de sepe memoratis eorum apprisionibus vel villis, cum propriis terminis propriisque earum finibus vel adjacentibus, injustam inquietudinem illis inferre presumat aut aliquam minorationem contra legem facere audeat, sed liceat eis ipsas res cum tranquillitate pacis tenere et possidere et secundum antiquam consuetudinem ubique pascua habere ac ligna cedere et aquarum ductus pro suis necessitatibus ubicumque pervenire potuerint, nemine contradicente, juxta priscum morem semper deducere.

[4] Si autem illi propter lenitatem et mansuetudinem comitis sui, eidem comiti, honoris et obsequii gratia, quippiam de rebus suis exhibuerint, non hoc eis pro tributo vel censu aliquo computetur, neque comes ille aut successores ejus hoc in consuetudinem venire presumat, neque eos sibi vel hominibus suis aut mansionaticos parare aut veredos dare aut ullum censum vel tributum aut servicium, preter id quod jam superius comprehensum est, prestare cogat, sed liceat tam histis Hispanis, qui presenti tempore in predictis locis resident quam his qui adhuc ad nostram fidem de inimicorum potestate fugiendo confluerint et in desertis atque in incultis locis per nostram vel comitis nostri licentiam concedentes edificia fecerint et agros incoluerint, juxta supradictum modum sub nostra defensione atque protectione in libertate fidei et pacis tranquillitate residere, et nobis ea que superius diximus tam cum comite suo quam cum missis ejus pro tempor[is] oportunitate alacriter atque fideliter exhibere.

[5] Noverint preterea idem Spani sibi licentiam a nobis esse concessam ut se in vassaticum comitis nostri sicut alii Franci homines commendent et si aliquod beneficium quisquam eorum ab eo cui se commendavit fuerit consecutus, sciat se de illo tale obsequium seniori suo exhibere debere quale nostrates homines de simili beneficio senioribus suis exhibere solent.

[B3a] Et nisi pro tribus criminalibus actionibus, id est homicidio, rapto et incendio, [B3b] nec ipsi nec eorum homines a quolibet comite aut ministro judicarie potestatis ullo modo judicentur aut distringantur, [B3c] sed liceat ipsis secundum eorum legem de aliis [omnibus] judicia terminare et preter hec tria et de se et de eorum hominibus secundum propriam legem omnia mutuo definire. [B8b] et secundum antiquam consuetudinem ubique pascua habere ac ligna cedere et aquarum ductus pro suis necessitatibus ubicumque pervenire potuerint, nemine contradicente, juxta priscum morem semper deducere.

Abans de continuar convé tenir present que el document emès per Carlemany podria molt bé no assemblar-se ni a la proposta d'Abadal ni a la meva; el que el mestre va intentar i jo provo ara és un atansament més o menys a les palpentes al que cadascú pensa que podria haver escrit l'emperador en aquell moment. D'altra banda no puc deixar de confessar el meu avantatge en disposar de la proposta d'Abadal i de tota la documentació que ell va aplegar i ens va llegar. I si la meva proposta serveix per a que algú en faci una de millor, em sembla que aquest article ja haurà acomplert la seva comesa.

4.1. La refecció d'Abadal

Dit això només queda explicar les dues propostes i el perquè de la meva discrepància amb la refecció d'Abadal. Aquest declara que ha reconstruït el capitular de Carlemany per als hispans, que data amb encert cap a l'any 780, amb una introducció confegida amb frases dels apartats corresponents dels documents de Lluís el Pietós i de Carles el Calb. Pel que fa al text, els apartats [1-3] procedeixen dels [B6-B8] del capitular de Carles el Calb; i els punts [4 i 5] són els [A5 i A6] del capitular de Lluís, copiats també per Carles en Calb com a [B9 i B10] del document de 844¹⁶.

Així el document refet¹⁷ comença amb la descripció de la fugida dels hispans a terres del domini franc (*de partibus Hispaniae ad nos confugerunt*) [0, A0b i B0c] i narra el seu acolliment per Carlemany i la concessió de terres en apriació (*placuit etiam nobis illis concedere ut quicquid de heremi squalore [...] traxerint*), a canvi de satisfer els serveis reials (*servitia tamen regalia infra comitatum in quo consistunt faciant*) [1, B6]. A continuació estableix les condicions en que els hispans tindran les terres apriades: un cop posades en conreu, les podran llegar en herència o vendre (*et omnes possessiones sive aprisiones inter se vendere, concambiare seu donare*) però sempre a canvi de satisfer els serveis reials: *servitia [...] persolvere non contemnunt* [2, B7]. La possessió no podrà ser objecte de cap minoració o imposició per part de les autoritats locals (*nullus homo [...] injustam inquietudinem illis inferre presumit*); les autoritats hauran de respectar així mateix el dret consuetudinari al lliure ús de pastures, llenya i aigua, que podrà ser desviada per a les seves necessitats

¹⁶ De fet copia el preàmbul de Lluís el Pietós, que en part figura també en el capitular de Carles el Calb; Abadal 1926-1952, Ap. I, pp. 412-414; per un petit *lapsus*, Abadal indica els apartats [A 4 i A 5] en lloc dels [A5 i A6].

¹⁷ Per a facilitar el seguiment de l'argumentació, afegeixo una frase-guia treta del text dels documents i la divisió en paràgrafs que figura en el text d'Abadal a més de l'afegida per mi en els documentes de Lluís el Pietós i Carles el Calb, i taula 1.

(*pascua habere ac ligna cedere et aquarum ductus [...] juxta priscum morem*) [3, B8b]. Detalla després les relacions amb els comtes i altres autoritats locals: prohibeix que els comtes considerin com una obligació els regals que puguin rebre dels hispans i també els priva de sotmetre'ls a qualsevol tribut, fora dels serveis reials (*si autem illi [...] eidem comiti [...] quippiam de rebus suis exhibuerint, non hoc eis pro tributo vel censu aliquo computetur*); així mateix amplia les concessions i obligacions als hispans nous que facin apriacions amb permís del rei o dels comtes: *tam histis Hispanis, [...] quam his qui adhuc ad nostram fidem [...] confluxerint* [4, A5]. Finalment regula el cas particular dels *hispani* que es fessin vassalls dels comtes: si rebien d'aquests béns en benefici, haurien de correspondre al senyor com ho feien la resta de vassalls francs (*si aliquod beneficium quisquam eorum [...] fuerit consecutus, sciat se de illo tale obsequium seniori suo exhibere debere*) [5, A6].

4.2. Crítica a la refecció d'Abadal

La meua crítica a la proposta d'Abadal parteix de tres punts: 1) l'ordre ja citada de Carlemany al seu fill per a que fixés el règim dels hispans, que implica que abans no hi havia una normativa clara; 2) la idea que és més lògic que el text de Carlemany fos més proper al de Lluís el Pietós que no pas al de Carles el Calb i, per tant, que els paràgrafs que només es troben en el capitular d'aquest difícilment podien procedir de Carlemany; i 3) l'examen dels documents d'època de Carlemany i de Lluís el Pietós per a veure quan apareixen els diferents aspectes: es tracta de detectar frases que es troben en documents posteriors a la datació que Abadal atribueix al capitular de Carlemany o bé que es troben en confirmacions o plets més tardans. El cas més conegut és segurament el de Joan, que obtingué de Carlemany un precepte confirmatori de la cessió que Lluís el Pietós com a rei d'Aquitània li havia fet del vilar erm de *Fontes* al comtat de Narbona: a més de ratificar la donació feta pel seu fill, l'emperador hi afegeix tot allò que pugui aprisiar amb els seus homes a la vil·la de Fontjoncosa o en altres llocs, *absque ullum censum aut inquietudine, dum nos aut filii nostri fideles extiterint*¹⁸; la possessió que obté Joan és indefinida i lliure de censos, però condicionada. Una

---

¹⁸ Abadal 1926-1952, Part. I, pp. 310-311, de març [795], document refet a partir de documents posteriors que il·lustren les dificultats dels apriadors, fins i tot els detentors d'un precepte reial, per a defensar els seus drets (*ibidem*, pp. 307-310). Per cert que Joan acostuma a ser anomenat de Fontjoncosa, però li correspondria més aviat el nom de Joan de Fonts, atès que no tingué mai Fontjoncosa, tot i que hi posseís terres en apriació: Fontjoncosa va ser concedida pel mateix emperador a Borrell (*ibidem*, Part. III, p. 315); qui fossin aquest Borrell i el seu fill Sunifred, a través de qui coneixem la donació de Carlemany al pare, no correspon discutir-ho

altra confirmació, que només es pot datar de temps de l'emperador, però que com que afecta unes vil·les al comtat de Beziers podem considerar d'una data no massa llunyana a la de la concessió de *Fontes*, diu que els *hispani* Ilderic, Pere i Ermenesild, que amb els seus parents havien ocupat les vil·les d'Aspirà i Albanyà, *juste tenerent et quasi proprietario jure possiderent*¹⁹. La plena propietat, que comportaria el dret a vendre els béns aprisiats, apareix en la confirmació d'un precepte de Carlemany en favor dels descendents del fundador de la vil·la de Ceret, que l'obtenen *proprietario jure*²⁰: com que no sembla que la fundació de Ceret pugui ser anterior a 780, per l'argument és indiferent que el dret de propietat constés en el precepte original de Carlemany o fos afegit en la confirmació.

Tan o més interessant per a comprendre la situació és el precepte de Carlemany als comtes de Septimània i Catalunya sobre dues queixes dels hispans: una contra els habitants dels llocs propers a les aprisions (*pagenses*), que reclamaven en judici la propietat de les terres aprisiades, i la segona contra els comtes i els seus dependents que els prenien la propietat de les vil·les, els imposaven prestacions (*beboranias*) i els sobreposaven saigs que els encausaven judicialment, o sigui, els comtes consideraven les aprisions com a terres fiscals. És precisament amb motiu d'aquestes queixes que Carlemany encomanà a Lluís el Pietós la regulació dels drets i obligacions dels hispans²¹.

El dret dels aprisiadors majors a jutjar els seus homes està documentat per primera vegada en la confirmació del vilaret de Fonts, el vilaret de Carbonils i les aprisions a Fontjoncosa i altres llocs, feta al mateix Joan per Lluís el Pietós, ja com a emperador²²: el document està datat el mateix dia, primer de gener de 815, que el capitular de Lluís que regula els drets i obligacions dels hispans²³; precisament és la diferència que s'observa en la regulació de la justícia en els dos documents el que em permet afirmar que la versió que ens ha arribat del capitular ha estat fortament manipulada i

---

aquí. La menció d'excepció de cens torna a aparèixer en la carta als comtes ja citada (*ibidem*, Part. II).

¹⁹ *Ibidem*, Part. V, p. 317 [abans de 814].

²⁰ *Ibidem*, Part. VI, pp. 318-319, de 29 desembre 814.

²¹ *Ibidem*, Part. II, pp. 312-314, de 2 abril 812. Per *pagenses* no s'ha d'entendre pagesos, com s'ha fet tradicionalment, sinó habitants del "pagus", o sigui els nadius, segurament grans propietaris. Carlemany es fa eco de la queixa dels "hispani", que diuen que els "pagenses" testimonien en judici uns en favor dels altres per a privar-los de les seves propietats; potser sí, però també es podia tractar de terres ermes, però no abandonades, que un com posades en conreu pels *hispani* antics propietaris pledegen per recuperar.

²² *Ibidem*, Ap. VII, donat a Aquisgrà l'1 de gener de 815, pp. 320-321; Abadal transcriu "villari Cello, Carboniles", però sens dubte ha de dir "villaricello Carboniles".

²³ *Ibidem*, Ap. III, pp. 417-420.

que segurament convindria substituir-la pel paràgraf corresponent del document en favor de Joan:

et nullus comes, nec vicarius, nec juniores eorum, nec ullus iudex publicus illorum homines qui super illorum aprisione habitant, aut in illorum proprio, distringere nec iudicare presumant, sed Johannes et filii sui et posteritas illorum illi eos iudicent et distringant²⁴.

4.3. Nova proposta de refecció del document de Carlemany sobre els *Hispani*

La meua proposta sobre el contingut del document de Carlemany per als hispans accepta el preàmbul i el primer punt del text refet d'Abadal. A continuació però, em sembla que els apartats següents, que no figuren en el capitular de Lluís el Pietós, difícilment podien formar part del capitular de Carlemany tenint en compte la data d'aquest (cap a 780), tot i que hi ha la possibilitat que contingués una versió reduïda del punt [2] que he posat en cursiva en la meua proposta, marcant amb [...] la paraula suprimida del document de Carles el Calb²⁵. He deixat de banda la primera part del punt [3] atès que es troba per primera vegada en la confirmació de la vila de Ceret, ja esmentada²⁶; en canvi mantinc la segona part, referent als drets consuetudinaris a les pastures, la llenya i l'aigua, tot i que dubto de si hauria de situar aquí o després del paràgraf relatiu a la justícia, on l'he posat. Prescindeixo també dels apartats [4 i 5] referents a les relacions amb els comtes, que fan tot l'efecte de ser punts que van sorgir i es van regular més tard; d'altra banda la part final de [4] és una ampliació de l'apartat [1].

En canvi, tot i que Abadal ho deixa de banda, em sembla que Carlemany devia regular des del primer moment les obligacions militars dels *hispani* [A1a, B1b], que al cap i a la fi són una conseqüència de la seva recepció com a súbdits en igualtat de condicions que la resta de francs; en aquest aspecte, *Franci homines* [B1b], que implica la igualtat absoluta amb els altres súbdits de l'emperador, em sembla millor que *liberi homines* [A1a]; en

²⁴ Redactat proper al del capitular de Carles el Calb ([B3b i B3c]). “Cap comte ni vicari ni dependents d'ells, ni cap jutge públic no s'atreveixin a encausar els seus homes que viuen a la seva aprisió, ni els seus béns, sinó que Joan i els seus fills i la seva posteritat els encausin i jutgin”.

²⁵ “Et omnes possessiones sive aprisiones inter se vendere, concambiare seu donare posterisque relinquere omnimodo liceat”; en la meua proposta he tret “vendere”, que no figura en els primers documents, com els de Joan de Fonts; Abadal 1926-1952, Part. I, pp. 307-311.

²⁶ “Nullus fidelium [...] nostrorumque de predicta villa [...] eis ullam inferre presumat contrarietatem”; *ibidem*, Part. XI, pp. 327-328, de 18 de desembre de 832, confirmació d'un document de temps de Carlemany; *ibidem*, Part. IV, p. 316.

canvi restitueixo l'arcaic *wactas* del capitular de Lluís el Pietós. Finalment considero que la regulació del règim jurídic havia de formar part dels pactes amb Carlemany des del primer moment [B3a-c] i no crec en canvi que ho fes la prohibició de la intromissió de comtes i jutges [A2b], contra la que es queixaven el grup d'*hispani majores* que van apel·lar a Carlemany l'any 812²⁷.

5. EL CAPITULAR DE CARLEMANY PER ALS BARCELONINS

Abadal refeu també el capitular o precepte que Carlemany degué emetre amb motiu del pas de Barcelona del domini sarraí al franc; és molt possible que es tractés de les condicions pactades entre els barcelonins i Lluís el Pietós per al lliurament de la ciutat i que a continuació Carlemany elevés el pacte a contracte solemne.²⁸ El document és molt menys extens i les meves discrepàncies molt reduïdes; tanmateix l'he volgut examinar també perquè serveix a la vegada com a complement i comprovant de l'anterior. El document refet per Abadal i la meua proposta estan confrontats a la taula 3²⁹.

Taula 3. El document de Carlemany per als barcelonins: la proposta d'Abadal i la meua

APÈNDIX II	PROPOSTA
<p>[Karolus serenissimus augustus a Deo coronatus magnus et pacificus imperator Romanum gubernans imperio, qui et per misericordiam Dei rex Francorum et Langobardorum] [...] quia [...] [B0b] Gotos sive Ispanos intra Barchinonam famosi nominis civitatem vel Terracium castellum quohabitanes, [A0b] crudellissimum jugum inimicissime christiani nominis gentis Sarracenorum [B0c] evitantes ad [nos] fecere confugium et eandem civitatem [nostra] magnipotentie libenter condonarunt seu tradiderunt, et ab eorundem Sarracenorum potestate se subtrahentes nostro [dominio] libera et prompta voluntate se subjecerunt, [B0d] complacuit mansuetudini nostre sub immunitatis tuitione defensionisque</p>	<p>[Karolus serenissimus augustus a Deo coronatus magnus et pacificus imperator Romanum gubernans imperio, qui et per misericordiam Dei rex Francorum et Langobardorum] [...] quia [...] [B0b] Gotos sive Ispanos intra Barchinonam famosi nominis civitatem vel Terracium castellum quohabitanes, [A0b] crudellissimum jugum inimicissime christiani nominis gentis Sarracenorum [B0c] evitantes ad [nos] fecere confugium et eandem civitatem [nostra] magnipotentie libenter condonarunt seu tradiderunt, et ab eorundem Sarracenorum potestate se subtrahentes nostro [dominio] libera et prompta voluntate se subjecerunt, [B0d] complacuit mansuetudini nostre sub immunitatis tuitione defensionisque</p>

²⁷ *Ibidem*, Part. II pp. 312-314.

²⁸ *Ibidem*, Ap. II, pp. 415-416 de [vers 801].

²⁹ Els paràgrafs del document d'Abadal, en negreta, van acompanyats de la notació procedent dels documents de Lluís el Pietós [A] i de Carles el Calb [B], que es repeteixen en la segona columna.

munimine benigne suscipere ac retinere et quohabitationem seu necessitatibus eorum oportunum auxilium, [...] clementer conferre.

[1] [B1a] Igitur [...] ad omnium vestrum noticiam pervenire volumus quia eodem homines sub protectione et defensione nostra denuo receptos sicut in unitate fidei, sic etiam in unanimitate pacis et dilectionis, conservare decrevimus, [A1a] eo videlicet modo ut sicut ceteri Franci homines cum comite suo in exercitum pergant, et in marcha nostra juxta rationabilem ejusdem comitis ordinationem atque admonitionem explorationes et excubias, quod usitato vocabulo wactas dicunt, facere non neglegant et missis nostris quos pro rerum oportunitate illas in partes miserimus aut legatis qui de partibus Hispanie ad nos transmissi fuerint, paratas faciant et ad subvectionem eorum veredos donent,

[B1c] Si autem hi qui veredos acceperint reddere eos nelexerint ac eorum interveniente neglegentia perditum seu mortuum fuerint, secundum legem Francorum eis quorum fuerint sine dilatione restituantur vel restaurentur.

[2] [A1b] [B2] Alius vero census ab eis neque a comite neque a junioribus ministerialibus ejus exigatur.

[3] [B3a] Et nisi pro tribus criminalibus actionibus, id est homicidio, rapto et incendio, [B3b] nec ipsi nec eorum homines a quolibet comite aut ministro judiciarie potestatis ullo modo judicentur aut distringantur, [B3c] sed liceat ipsis secundum eorum legem de aliis [omnibus] iudicia terminare et preter hec tria et de se et de eorum hominibus secundum propriam legem omnia mutuo definire.

munimine benigne suscipere ac retinere et quohabitationem seu necessitatibus eorum oportunum auxilium, [...] clementer conferre.

[B1a] Igitur [...] ad omnium vestrum noticiam pervenire volumus quia eodem homines sub protectione et defensione nostra denuo receptos sicut in unitate fidei, sic etiam in unanimitate pacis et dilectionis, conservare decrevimus, [A1a] eo videlicet modo ut sicut ceteri Franci homines cum comite suo in exercitum pergant, et in marcha nostra juxta rationabilem ejusdem comitis ordinationem atque admonitionem explorationes et excubias, quod usitato vocabulo wactas dicunt, facere non neglegant et missis nostris quos pro rerum oportunitate illas in partes miserimus aut legatis qui de partibus Hispanie ad nos transmissi fuerint, paratas faciant et ad subvectionem eorum veredos donent,

[2] [A1b] [B2] Alius vero census ab eis neque a comite neque a junioribus ministerialibus ejus exigatur.

[3] [B3a] Et nisi pro tribus criminalibus actionibus, id est homicidio, rapto et incendio,

[B3c] liceat ipsis secundum eorum legem de aliis [omnibus] iudicia terminare et preter hec tria et de se et de eorum hominibus secundum propriam legem omnia mutuo definire.

[B8] [...] et secundum antiquam consuetudinem ubique pascua habere ac ligna cedere et aquarum ductus pro suis necessitatibus ubicumque pervenire potuerint, nemine contradicente, juxta priscum morem semper deducere.

El capitular per als barcelonins respon a una situació en part diferent a la de l'anterior per als hispans: no es tracta de refugiats, els nous súbdits no havien abandonat el territori nadiu, però en canvi, hi havia molt terreny per a posar en conreu, com a Septimània, on l'aprisió havia demostrat la seva eficàcia en aquesta comesa. Per tant, com diu Abadal, és probable que el seu redactor tingués davant el primer document de Carlemany, però en la seva refecció ofereix una versió molt més curta d'aquest, sobretot perquè prescindeix dels apartats que detallen els diferents aspectes de l'aprisió; partint del capitular de Carles el Calb de 844, que ja diu que renova els textos anteriors de Carlemany i de Lluís el Pietós³⁰, Abadal refà el document amb un preàmbul (extret en part de [B0b]) on explica que els gots i hispans de la ciutat de Barcelona i del castell de Terrassa lliuraren la ciutat i el seu territori a Carlemany i es posaren sota el seu domini (procedent dels apartats [B0b, A0a, i B0c-d]), seguit de només tres punts: el relatiu a les obligacions militars dels nous súbdits, inclosa l'obligació d'ajudar als *missi* imperials [B1b]³¹; l'exempció de qualsevol altre cens [A4], i la regulació de les causes judicials [B8-10].

La meua proposta no és gaire diferent: prescindeixo del final del punt [I], que regula la reparació dels danys soferts pels animals de treball deixats als *missi*, (*si autem hi qui veredos acceperint reddere eos neclexerint [...] sine dilatione restituantur vel restaurentur*), punt procedent de [B1a], perquè de ser anterior hauria constatat sens dubte en el capitular de Lluís el Pietós, de manera que cal considerar que procedeix d'algun document perdut posterior a l'any 815. També redueixo l'apartat [3] a l'inici i al final, prescindint dels afegits posteriors que reduïen l'autonomia judicial dels hispans (*depraedationes, membrorum amputationes, furta, latrocinia, [...] ad comitis sui mallum omnimodis venire non recusent*) [A2b], tal com he proposat en el capitular per als *Hispani*, i afegeixo la menció del respecte als drets tradicionals a les pastures, la llenya i l'aigua *secundum antiquam consuetudinem ubique pascua habere ac ligna cedere et aquarum ductus* [B8b].

Del capitular per als barcelonins, datat per Abadal vers 801, se'n pot afinar una mica més la data si considerem que es tracta de la resposta de Carlemany a la notícia del pacte-rendició de la ciutat als francs el 3 d'abril de 801³². Pel que fa a la meua proposta, conté la introducció, la destinació als gots i hispans de Barcelona i el seu comtat, l'acceptació de la seva fideli-

³⁰ "Ab illis progenitoribus eorum et ipsis constat per imperialium apicum sanctione[m] concessum"; Abadal 1926-1952, Ap. V, pp. 422-425, de 12 juny 844.

³¹ Abadal restitueix el terme antic "wactas", que apareix a [A1a], on Carles el Calb havia posat el més modern "guaitas".

³² Per la data de la rendició de Barcelona, vegi's Salrach 1978, pp. 14-24, i en concret la p. 22.

tat (submissió) a l'emperador *sicut ceteri Franci homines* i en conseqüència l'equiparació a aquests pel que fa a les obligacions militars i d'ajut als *missi* imperials; l'exempció de qualsevol altre cens que no fos el servei reial, l'autonomia judicial, excepte pels crims majors, i el manteniment dels drets comunals ancestrals sobre llenyes, pastures i aigües, que en aquest darrer cas podien ser canalitzades cap a on es vulgués.

6. CONCLUSIONS

Tornar a examinar els dos primers documents refets de Carlemany, per als *Hispani* i per als habitants de la ciutat i el comtat de Barcelona, permet, em penso, oferir propostes noves que val la pena de tenir en compte, com a mínim a tall d'hipòtesi. No es tracta d'un canvi radical, sinó més aviat de comprovar que l'adaptació dels gots i hispans a l'Imperi i la seva principal aportació, la posada en conreu de terres ermes o abandonades, es va anar fent per passos i no sense dificultats i oposicions que van requerir més d'una intervenció reial.

També pot constatar-se que la legislació es va anar desenvolupant a mesura que apareixien problemes o abusos nous i que l'ús d'unes mateixes fórmules amb lleugeres variacions responia al desig dels monarques d'emparar-se en l'autoritat dels seus predecessors, tot i que en realitat poguessin estar establint canvis en les disposicions del documents invocats.

Una mostra d'això, en el camp de la justícia, és la manipulació que va sofrir el capitular de Lluís el Pietós amb la finalitat de retallar els drets dels hispans en favor del comte³³. Que d'aquest capitular només n'hagi arribat una còpia en un cartoral de Narbona, té tot el sentit: a les parts on l'aprisió va acabar abans, els drets concedits als *hispani* en el moment en que es necessitava atreure pobladors, devien ser considerats amb el pas del temps un privilegi excessiu.

7. BIBLIOGRAFIA CITADA

- Abadal i de Vinyals, Ramon d', *Els Diplomes Carolingis a Catalunya*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 1926-1952.
 Abadal i de Vinyals, Ramon d', *El domini carolingi a Catalunya*, ed. de Jaume Sobrequés i Callicó, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 1986.

---

³³ Abadal 1926-1951, Ap. III, pp. 417-419, de 1 gener 815.

- Feliu, Gaspar (2020), *La Catalunya Carolíngia*, “Butlletí de la Societat Catalana d’Estudis Històrics” 30, pp. 79-93.
- Feliu, Gaspar (2022), *La Catalunya Carolíngia: cent anys de treball, entrebancs i col·laboracions*, “Butlletí de la Societat Catalana d’Estudis Històrics” 32, pp. 20-35.
- Salrach, Josep M. (1978), *El procés de formació nacional de Catalunya (segles VIII-IX)*, Barcelona, Edicions 62.
- Salrach, Josep M. (2020), *Ramon d’Abadal i els orígens històrics de Catalunya*, “Butlletí de la Societat Catalana d’Estudis Històrics” 30, pp. 63-78.

Fecha de recepción del artículo: abril 2023

Fecha de aceptación y versión final: septiembre 2023